

تربیت جنسی کودک و نوجوان

مؤلف:

الهه پولاد سنج

انتشارات ارسطو

(چاپ و نشر ایران)

۱۴۰۰

سرشناسه : پولادسنج، الهه، ۱۳۷۱-
عنوان و نام پدیدآور: تربیت جنسی کودکان و نوجوان / مولف الهه پولادسنج.
مشخصات نشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۲۶۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۲۶-۵۲-۰
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: امور جنسی -- آموزش به کودکان
Sex instruction for children: موضوع
موضوع: امور جنسی -- آموزش به نوجوانان
Sex instruction for teenagers: موضوع
موضوع: کودکان -- رفتار جنسی
Children -- Sexual behavior: موضوع
موضوع: نوجوانان -- رفتار جنسی
Teenagers -- Sexual behavior: موضوع
موضوع: رفتار والدین
Parenting: موضوع
رده بندی کنگره: HQ۵۷
رده بندی دیویی: ۶۴۹/۶۵
شماره کتابشناسی ملی: ۷۶۳۷۸۰۱
وضعیت رکورد: فیبا

نام کتاب: تربیت جنسی کودکان و نوجوان
مولف: الهه پولادسنج
ناشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۰
چاپ: مدیران
قیمت: ۶۶۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان :
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۲-۶۵۲-۰
تلفن مرکز بخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۰
فصل اول	۱۲
تعریف و ضرورت جنسی کودکان	۱۲
تعاریف.....	۱۳
اهمیت و ضرورت.....	۱۷
آموزش موضوعات جنسی چیست؟.....	۲۲
جدول شماره یک، تعریف اصطلاحات.....	۲۶
نیاز به دانستن.....	۲۷
بلوغ جنسی و رشد روابط جنسی.....	۳۲
هدف و مسائل تربیت جنسی نوجوانان.....	۳۵
تربیت جنسی نوجوانان و جوانان.....	۴۴
نگاهی گذرا به مطالعات مرتبط با تربیت جنسی در نظام های تعلیم و تربیت.....	۵۵
فصل دوم	۶۱
تربیت جنسی کودکان و نوجوانان، هدف و مقصد	۶۱
غریزه جزئی از زندگی.....	۶۲
ضوابط کلی در پرورش جنسی:.....	۶۳
ضرورت آگاهی و هشپاری.....	۶۵
اصول و ضوابط تربیت.....	۶۶
رعایت جنبه های تدریج.....	۷۲
نوع آموزش های لازم.....	۷۳
فصل سوم	۷۷
انحرافات دیگر کودکان و نوجوانان	۷۷

۷۹.....	مساله خودنمایی جنسی
۸۰.....	اساس مساله در خودنمایی
۸۱.....	آغاز این حالت
۸۱.....	توجه روانی مساله
۸۲.....	تیپ منحرفین
۸۳.....	جنبه اخلاقی شان
۸۴.....	پیشگیری و درمان
۸۵.....	دیگر لغزش های کودکان و نوجوانان

۹۲..... فصل چهارم.....

۹۲..... نگرانی و ترس های والدین (نقش خانواده).....

۹۳.....	نقش خانواده در تربیت اجتماعی و جنسی کودکان
۹۵.....	کودکان را با وظایف خانگی آشنا سازید
۹۸.....	تربیت نوجوان
۱۰۲.....	والدین و تربیت جنسی

۱۰۷..... فصل پنجم.....

۱۰۷..... پاسخ گویی به سؤالات جنسی کودکان و نوجوانان.....

۱۰۸.....	کودکان و تربیت جنسی
۱۱۰.....	تفاوت های جنسیتی
۱۱۳.....	دست زدن به آلت تناسلی
۱۱۵.....	کنجکاوی جنسی
۱۱۸.....	پرسش های کودکان
۱۲۱.....	پرسش های جنسی کودکان و نوجوانان
۱۲۲.....	پرسش های جنسی کودکان
۱۲۳.....	ضرورت پرسش کودکان

۱۲۵ زیان منع سؤال:
۱۲۶ سنین سؤالات جنسی
۱۲۷ علل و انگیزه سؤال:
۱۲۹ خودداری کودک از سؤال:
۱۳۰ دادن آگاهی‌های لازم:
۱۳۲ نوع سؤال و جواب برای کودکان و نوجوانان
۱۳۳ نوع سؤالات در سنین مختلف
۱۳۴ انواع سؤالات
۱۳۹ صورت‌های پاسخ
۱۴۰ زیان پاسخ‌های ناپسند:
۱۴۱ اصولی در پاسخ به سؤالات
۱۴۲ مشکل والدین در دادن پاسخ:
۱۴۳ شرایط پاسخ دهنده
۱۴۵ شرایط پاسخ
۱۴۶ پرهیزهای لازم
۱۴۹ نکاتی دیگر:
۱۵۲ زمان مناسب برای شروع آموزش جنسی
۱۵۴ فصل ششم
۱۵۴ مراحل رشدی بدن دختر و پسر در کودکی و نوجوانی در سنین مختلف
۱۵۵ پیام‌های رشدی
۱۵۷ رشد پستان‌ها
۱۶۲ پرسش‌های دوران بلوغ و پاسخ‌های مناسب برای آن‌ها
۱۶۴ عادت ماهانه
۱۶۵ تفاوت بین اعضای خصوصی بدن مرد و زن

۱۶۶	چه چیز و در چه زمان
۱۶۷	چگونه و چرا
۱۷۰	عادت ماهانه، پرسش رایج تمام دختران
۱۷۲	کنجکاوی جنسی
۱۷۳	موضوع حساس تعیین حد و مرز جنسی
۱۷۳	سناریوی یکم
۱۷۴	چه زمانی باید نگران بشویم؟
۱۷۶	سناریوی دوم
۱۷۷	حجب و حیا در خانه
۱۷۸	سوء استفاده جنسی و پیشگیری از آن
۱۸۱	نه / برو بگو
۱۸۹	فصل هفتم
۱۸۹	شکل گیری هویت جنسی سالم
۱۹۰	رفتارهای سالم جنسی در زندگی یک بزرگسال
۱۹۳	کنجکاوی و دغدغه درباره مسائل جنسی
۲۰۱	اصول پاسخ گویی به پرسش های جنسی کودکان و نوجوانان
۲۱۱	ابعاد شناختی بلوغ
۲۱۹	ابعاد اجتماعی بلوغ
۲۲۵	فصل هشتم
۲۲۵	مراحل رشدی جنسی از دیدگاه دانشمندان
۲۲۶	تمایلات و رفتارهای جنسی انسان از دیدگاه فروید
۲۲۸	مراحل تحول رشد روانی - جنسی
۲۲۹	مرحله دهانی
۲۳۰	مرحله مقعدی

۲۳۱مرحله آلتی (تحلیلی)
۲۳۲دوره دوم دوره نهفتگی یا کمون
۲۳۳دوره سوم دوره تناسلی یا بلوغ جنسی
۲۳۴هویت جنسی از دیدگاه فروید:
۲۴۳تمایلات و رفتارهای جنسی انسان از دیدگاه اریک فروم
۲۴۸تمایلات و رفتارهای جنسی انسان از دیدگاه مزلو
۲۵۵تمایلات و رفتارهای جنسی انسان از دیدگاه پرلز
۲۵۷تمایلات و رفتارهای جنسی انسان از دیدگاه تئوری رشد شناختی
۲۵۸تمایلات و رفتارهای جنسی انسان از دیدگاه تئوری‌های یادگیری اجتماعی
۲۶۱منابع

در سال‌های اخیر کتاب‌های تربیت جنسی و مطالب زیادی در روان‌شناسی و مشاوره و به طور روز افزونی افزایش یافته است. عصر اطلاعات است و سرعت و بجه‌های ما فرزندان همین زمانه‌اند طوری که دیگر به این راحتی نمی‌توان سرنوشت آن‌ها را همان کودکی تا بزرگسالی و پیری خواند. دنیا پیچیده شده است و از خیلی‌ها می‌شنویم که پیچیدگی و آلودگی دنیای مدرن را بهانه می‌کنند، برای توجیه ناآگاهی‌شان از چیزهای که باید به فرزندان‌شان بیاموزند چشم پوشی می‌کنند. زندگی در عصر ما، آگاهی و مهارت‌های ظریف‌تری را می‌طلبد که با مطالعه و تجربه به دست می‌آیند. دسترسی به اطلاعات درست و کسب مهارت‌های لازم برای زندگی، در تربیت جنسی سهم عمده‌ای دارد. هر چیزی علاوه بر اطلاعات درست، یافتن راهکارهای درست نیز ضروری است. تا کنون در ایران برای حل مسائل و مشکلات فردی و خانوادگی کتاب‌های زیادی ترجمه و منتشر شده است که بیشتر آن‌ها راه حل‌های غیر ایرانی بوده است و دانش غرب که راهگشای مشکلات جامعه ما بیشتر نمی‌باشند و شرایط فرهنگی و میراث معنوی خودسازگار کنین تا کدام مان آشنا و راهکارهای مفید درمانی موثری باشد. حال این موضوع را بر این جهت انتخاب کردیم که در شرایط کنونی جامعه یک ضرورت بود. ما در انتخاب موضوع احساس وظیفه کردیم. امیدواریم که مطالب این کتاب راه گشای

در تربیت جنسی کودکان و نوجوانان باشد و بی اثر نباشد و نقش مفیدی در خانواده ها داشته باشد.

در پایان نیز از خوانندگان این کتاب به خاطر نقایص و اشکالات احتمالی آن پوزش می طلبیم و همچنین ما را خشنود و خرسند می سازید با نظرات و انتقادات مفید و سازنده خود، در تکمیل و اصلاح مطالب این اثر در چاپ های بعدی.

با تشکر و آرزوی موفقیت برای شما عزیزان

الهه پولادسنگ

فصل اول

تعريف و ضرورت جنسى كودكان

تعاریف

برای تعریف ابعاد مختلف رشد جنسیت واژه‌های بسیار متفاوتی به کار می‌برند. هر کس که تعداد معدودی مقاله در این باره مطالعه کند، احتمالاً با واژه‌هایی چون «هویت جنسیتی»، «نقش جنسیت»، «نقش جنسی»، «نوع یا نماد جنسی»، «سوگیری یا گرایش جنسی»، «گرایش یا سوگیری نقش جنسی» و «هویت جنسی - روبرو خواهد شد. برای پیچیده‌تر کردن مطالب، مولفان مختلف واژه‌های مشابه را برای جنبه‌های مختلف رفتار به کار می‌برند یا بعضی مواقع یک رفتار را با واژه‌های مختلف توصیف می‌کنند. استفاده مناسب از واژه‌های جنس و جنسیت، احتمالاً مهم‌ترین اختلاف نظر را برانگیخته است. برخی از نویسندگان بر این باورند که واژه جنس یابد به ابعاد بیولوژیکی مردانگی و زنانگی فرد محدود شود و جنسیت به صفات و ویژگی‌های اجتماعی هر جنس اطلاق گردد. واژه جنس مبین اساسی بیولوژیکی برای رفتاری است که لزوماً وجود ندارد. مکابی (۱۹۸۸) از طرف دیگر معتقد است که جنس و جنسیت باید به طور مترادف به کار برده شوند، این دو دشوار است. پیرو نظر مکابی، بدون در نظر گرفتن این فرض که جنس بیانگر ابعاد بیولوژیکی یا جنسیت ناشی از جامعه پذیری است، در این جا هر دو واژه را به کار می‌بریم. برای مثال، «نقش جنسیتی» و «تفاوت جنسیتی» با نقش جنسی و «تفاوت جنسیتی» با «نقش جنسی» و «تفاوت جنسی» به ترتیب مترادف به کار برده می‌شود. به طور کلی، بین واژه‌های هویت جنسیتی، نقش جنسیتی و گرایش نقش جنسی تمایز

قائل می‌شوند. هویت جنسیتی مفهومی است که فرد از خود به عنوان یک مرد یا زن دارد، آن گونه که در جمله‌های «من پسر» یا «من دختر» منعکس است. نقش جنسیتی شامل رفتارها و نگرش‌هایی است که برای مردان و زنان، در فرهنگی خاص مناسب قلمداد می‌شود. گرایش جنسی به کشش جنسی شخص به غیر همجنس گرایش جنسی دگر خواهی یا همجنس (زن یا مرد همجنس باز) اطلاق می‌گردد. فردی که از نظر جنسی هم به زن هم به مرد کشش دارد، دو جنسی خوانده می‌شود. جنس بیولوژیکی، هویت جنسیتی، نقش جنسیتی و گرایش جنسی، جنبه‌های جداگانه مردانگی و زنانگی است که شاید به شیوه‌های مختلف به هم مربوط باشند. هویت جنسیتی تقریباً همیشه با جنس بیولوژیکی در یک جهت قرار دارد، به نحوی که در مردان بیولوژیکی هویت جنسیتی مردانه و در زنان بیولوژیکی هویت جنسیتی زنانه به وجود می‌آید. برای اقلیت بسیار کوچکی از افراد - ناراضی‌های جنسی - این دو مورد جور (همتا) نیستند. وقتی این اتفاق می‌افتد، فردی که از نظر جسمانی مرد است احساس می‌کند که «او» حقیقت یک «زن» است و یا در موارد نادرتر، شخصی که بدن زنانه و هویت جنسیتی مردانه دارد تصور می‌کند که «او» واقعاً «مرد» است. ناراضی‌های جنسی مرد به زن (که از نظر جسمانی مردند)، اغلب خود را در مقام «زنی» که در بدن مرد به دام افتاده است» توصیف می‌کنند و برای ناراضی‌های زن به مرد (که از نظر جسمانی زن هستند) این حالت عکس است. بعضی مواقع مردها و زن‌های ناراضی جنسی، نقش جنسیتی و پوشاک جنس مورد علاقه خود را

اختیار می‌کنند. همچنین آن‌ها ممکن است بخواهند که با عمل جراحی ویژگی‌های جنسی را که آرزویش را دارند به دست می‌آورند. گرایش جنسی ناراضی‌های مرد و زن ممکن است دگر خواهی جنسی، همجنس بازی یا دو جنسی بودن باشد؛ بنابراین، ناراضی‌های جنسی که از نظر جسمانی زن و در عین حال دگر خواه جنسی‌اند، به زنان و ناراضی‌های جنسی که از نظر جسمانی مرد و در عین حال دگر خواه جنسی‌اند، به مردان گرایش دارند.

برای شمار زیادی از افراد که هویت جنسیتی آن‌ها با جنس زیستیشان سازگار است، هویت جنسیتی با نقش جنسیتی ارتباط دارد، هر چند که میزان رابطه بین این دو از شخصی به شخص دیگر فرق می‌کند. برخی دخترها با هویت جنسیتی زنانه ممکن است رفتار نقش جنسیتی زنانه را در شیوه استفاده از پوشاک و فعالیت‌هایی که ترجیح می‌دهند نشان دهند و دیگران علایقش را که معمولاً مردانه است از خود نشان دهند؛ اما دخترهایی که عروسک بت من را به عروسک باربی ترجیح می‌دهند، کاملاً مطمئنند که دخترند. این که دخترها و پسرها به نقش‌های جنسیتی تجویز شده پایبند نیستند، بدان معنی نیست که درباره هویت جنسیتی خود نامطمئن هستند. آگاهی برای گرایش جنسی شخص درباره نقش جنسیتی او به ما چیزی نمی‌گوید. زن‌های همجنس باز ممکن است مانند زن‌های دگر خواه جنسی به طور سنتی رفتار نقش جنسیتی زنانه یا مردانه نشان دهند و همچنین این مورد درباره همجنس بازهای مرد و مردهای دگر خواه جنسی نیز صدق می‌کند. گرایش جنسی فرد هر چه باشد، هویت جنسیتی و جنس بیولوژیکی

او را در یک جهت خواهد بود مگر این که شخص ناراضی جنسی باشد؛ بنابراین، زن‌های همجنس باز، مانند زن‌های ناراضی جنسی، تردیدی درباره زن بودن خود ندارند و مردهای همجنس خواه نیز مانند مردهای دگر خواه جنسی، تردیدی در مرد بودن خود ندارند. هویت جنسیتی بیش تر مردها و زن‌های دو جنسی نیز با جنس بیولوژیکی آنان مطابقت دارد. دو واژه دیگر که در این کتاب با آن روبرو خواهید شد، نوع یا نماد - جنسی و کلیشه‌ها یا قالب‌های جنسی است. نوع یا نماد - جنسی به میزان انطباق فرد با نقش‌های جنسیتی تجویز شده اطلاق می‌شود. پسرهایی که ورزش‌های خشن، جنگیدن و بازی با اتومبیل، کامیون و تفنگ را دوست دارند، افرادی با نماد - جنسی بالا تلقی می‌شوند، به همان گونه، دخترهایی که به عروسک و خانه بازی علاقمند هستند از نظر نوع یا نماد - جنسی در سطح بالایی هستند. فراموش نکنیم که بین فعالیت‌های ترجیحی و علایق پسرها و دخترها همچونشی زیادی وجود دارد، هر چند که دخترها از فعالیت‌های «پسر گونه» کلاً بیش از پسرها از کارهای «دختر گونه» لذت می‌برند. «کلیشه‌ها یا قالب‌های جنسی» ویژگی‌های خاص مردها و زن‌هاست. همانطور که در فصل دوم خواهیم دید، کلیشه‌ها و قالب‌های جنسی که تعداد آن‌ها نیز بسیار است، ممکن است با رفتار و نگرش‌های مردها و زن‌ها در دنیای واقعی کم‌ترین تشابه را داشته باشد. شاید تعجب آور باشد که دو واژه مربوط به جنسیت که تعریف آن‌ها برای روان‌شناسان بیش‌ترین دشواری را در بر داشته است، همان واژه‌هایی هستند که در مکالمات روز مره عادی از آن‌ها استفاده

می‌شود: مردانگی و زنانگی. در حقیقت مفهوم مردانگی و زنانگی در خزانه لغایت روان‌شناسان بسیار مبهم است. چرا تعریف و اندازه‌گیری زنانگی و مردانگی این قدر دشوار است.

اهمیت و ضرورت

در مسیر رشد و تحول انسان، کودکان و نوجوانان نیازمند محیطی هستند تا اطلاعات و آموزش‌های مناسب و متناسب با رشد را دریافت کنند و بتوانند تکالیف رشدی دوره‌های مختلف زندگی را با موفقیت پشت سر بگذارند. در این مسیر شاید یکی از مهمترین نیازهای آموزشی کودکان و نوجوانان، آگاه شدن از رشد و تحولات جنسی خود، انگیزه‌ها، نگرش‌ها، باورهای جنسی و نحوه مدیریت رفتارهای جنسی باشد که در قالب «آموزش موضوعات جنسی» یا آنچه در ایران «تربیت جنسی» نام گرفته است، تبلور یابد. در حالی که والدین در حوزه آموزش موضوعات جنسی، مریبان اولیه فرزندان‌شان به حساب می‌آیند، اما به نظر می‌رسد آن‌ها در این زمینه و در بیشتر مواقع نیازمند کمک و تشویق هستند، به ویژه اینکه هنوز موضوعات جنسی در جامعه ما به شدت یک تابو محسوب می‌شود. به هر حال برای والدین، مریبان و آموزگاران این یک چالش اخلاقی است که آیا درباره مباحث جنسی با کودکان در منزل، مدرسه یا مؤسسات مراقبتی صحبت شود یا خیر؟ به همین منظور، سازمان‌های دولتی و غیر دولتی، مؤسسات دینی، سازمان‌های اجتماع مدار و مدارس می‌توانند نقش مهمی ایفا نمایند. از طرف دیگر این نیاز برای بسیاری از کودکان به ویژه آن‌هایی که از محیط خانواده

و والدین خود محروم شده‌اند، دو چندان احساس می‌شود (بکر و به ارث، ۲۰۰۰)؛ بنابراین چنین برنامه‌هایی باید متناسب هر سن، سطح رشدی و بستر فرهنگی کودکان باشد و به تنوع ارزش‌ها و باورهای انعکاس یافته در جامعه احترام بگذارد. در واقع امروزه بیشتر والدین می‌خواهند مدارس، آموزش جامعی درباره موضوعات جنسی شامل پرهیز و خویشتن داری، پیشگیری از بیماری‌های آمیزشی، واکا ک (ویروس انسانی کمبود ایمنی) ایدز (HIV/AIDS)، پیشگیری از بارداری، پرهیز از مزاحمت جنسی و خشونت جنسی را به عهده گیرند. همچنین نتایج پژوهشی از رویکردی جامع در آموزش موضوعات جنسی حمایت می‌کنند که این برنامه‌ها در نهایت بتوانند به جوانان در به تأخیر انداختن آمیزش جنسی، کاهش تعداد آمیزش‌ها، کاهش تعداد شرکای جنسی و افزایش خویشتن داری کمک کند (یونسکو، ۲۰۰۹؛ شورای اطلاعات و آموزش موضوعات جنسی ایالات متحده، ۲۰۰۴). به هر حال این درخواست‌ها تا اندازه زیادی وابسته به نگرش‌های والدین درباره آموزش موضوعات جنسی است. نتایج مطالعات مختلف در سایر کشورها (پرایس، دیک، کرچوفرخند و تلجوهان، ۲۰۰۳؛ بلکلی، هنسی و فیش بین، ۲۰۰۲) نشان می‌دهند که والدین، مریبان و آموزگاران تمایل مثبتی به برنامه‌های آموزشی موضوعات جنسی نشان می‌دهند و اغلب از این برنامه‌ها حمایت می‌کنند. براساس نظرسنجی موسسه گالوپ (به نقل از پرایس و همکاران، ۲۰۰۳) ۸۷ درصد والدین آمریکایی از برنامه آموزش موضوعات جنسی در مدارس حمایت می‌کنند. مطالعه

بلکلی، هنسی و فیش بین (۲۰۰۲) نشان می‌دهد ۸۲ درصد شرکت کنندگان در تحقیق آن‌ها (۱۰۹۶ نفر) از برنامه‌هایی که هم خویشتن داری و هم روش‌های پیشگیری از بارداری و پیشگیری از بیماری‌های آمیزشی را آموزش می‌دهند، حمایت کرده‌اند. از طرف دیگر والدین استرالیایی نیز نه تنها از برنامه‌ها را ضروری می‌دانند (برن و همکاران، ۲۰۰۰). با این حال هنوز عده قابل توجهی از والدین، مربیان و معلمان در جامعه نگرانی‌ها و نگرش‌های محافظه کارانه شدیدی دارند و بر این باورند که این آموزش‌ها موجب پر رو شدن نوجوانان، بلوغ زود رس و تشویق آن‌ها به رفتارها و فعالیت‌های جنسی زود هنگام می‌شود و تاثیری بر پیشگیری از سوء رفتار و خشونت جنسی ندارند (رازقی، ۱۳۹۱). این در حالی است که نتایج تحقیقی نه تنها بر اثربخشی مثبت این آموزش‌ها صحه می‌گذارند بلکه یافته‌ها نشان می‌دهند این آموزش‌ها تاثیری بر افزایش خطر فعالیت‌های جنسی و بیماری‌های آمیزشی نوجوانان ندارند (کوهلر فل، منهارت و لافرتی).

با توجه به این مباحث به نظر می‌رسد که در سال‌های اخیر، اقدامات متعددی مبنی بر ضرورت آموزش موضوعات جنسی کودکان و نوجوانان در ایران در قالب تربیت جنسی با رویکرد دینی و اسلامی (فقیهی، شکوهی یکتا و پرند، ۱۳۸۷) و ضرورت گنجاندن سرفصل‌های تربیت جنسی در کتب درسی (فره مینی فراهانی، ۱۳۸۳) انجام گرفته که از سوی والدین، معلمان و دانش آموزان نیز مورد استقبال قرار گرفته است. با وجود این، نتایج پژوهشی نشان می‌دهند

که علیرغم استقبال والدین، معلمین و حتی دانش آموزان نسبت به گنجاندن برخی سرفصل‌های تربیت جنسی در کتب درسی دوره متوسطه (فقیهی، شکوهی یکتا و پرنده، ۱۳۸۷)؛ آگاهی اندک خانواده‌ها درباره مباحث تربیت جنسی (سبحانی نژاد، همایی و علین، ۱۳۸۵): توانایی اندک معلمین و مربیان بهداشت مدارس در انتقال اطلاعات به نوجوانان (ابوالقاسمی، مرقاتی خوبی و تقدیسی، ۱۳۸۹) و تقویت نگرش‌های سلامت محور جنسی در میان مربیان به عنوان یک عامل میانجی در ارتقاء سلامت جنسی نوجوانان (رزاقی ۱۳۹۱) از چالش‌های اصلی برای این آموزش‌ها باشند. با این حال به جز برنامه‌های آموزشی پیشگیرانه از واکا / ایدز که بیشتر برای افراد در معرض خطر انجام می‌گیرد، هنوز در ایران برنامه مشخصی برای نوجوانان و دانش آموزان وجود ندارد و بیشتر، تاکید بر آموزش‌های مبتنی بر خانه و گنجاندن برخی سرفصل‌ها در کتب درسی است. این در حالی است که تدوین و ارائه چنین آموزش‌هایی حتی در سطح دانشگاه‌ها نیز با کم توجهی همراه است. اهمیت این موضوع آنچنان بالاست که ضرورت ارائه چند واحد درسی تحت عنوان «آموزش موضوعات جنسی» یا «تربیت جنسی» در دانشگاه‌ها به ویژه برای رشته‌های علوم رفتاری بیش از پیش احساس می‌شود. خوشبختانه می‌توان به تجربه موفق سازمان بهزیستی کشور در این زمینه اشاره کرد که از سال ۱۳۸۷ با همکاری دانشگاه علمی کاربردی یک درس دو واحدی را تحت عنوان

تربیت جنسی در یکی از رشته‌های مربی‌گری مصوب و به اجرا گذاشته است، تجربه‌ای که بهتر است در سطح کشور بیشتر به آن توجه شود.

خوشبختانه اقدامات مهمی در حال برنامه‌ریزی و شکل‌گیری است که می‌توان به برخی از آن‌ها اشاره کرد. پذیرش دانشجوی دکترای پژوهشی در رشته سلامت جنسی خانواده در دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه در سال ۱۳۹۲ اقدامی است که از اهمیت بالایی برخوردار است. تشکیل کمیته کشوری سلامت جنسی خانواده در وزارت بهداشت با مشارکت سازمان‌ها و افراد متخصص در سال ۱۳۹۱ با هدف سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای ایجاد بستر مناسب برای بالابردن دانش مردم در مورد مسائل مرتبط با سلامت جنسی در سه سطح پیشگیری اولیه، درمان و بازتوانی از دیگر اقدامات مهمی است که می‌توان اشاره کرد. ورود علمی به مباحث جنسی به ویژه آموزش موضوعات جنسی از آنجا اهمیت می‌یابد که از یک سو موضوعات جنسی هنوز به شدت یک تابو محسوب می‌شوند و از سوی دیگر واقعیت‌های زندگی اجتماعی در جامعه ما بیانگر رویدادهای عینی و مهمی در این زمینه هستند که پرداختن به مباحث جنسی به ویژه آموزش موضوعات جنسی را ضروری می‌سازند. در مبارزه با سوء تفاهمات و سوءبرداشت‌هایی که به طور مستقیم بر سلامت جنسی افراد تأثیر می‌گذارند، ضروری است که دانش جنسی افراد با ارائه اطلاعات صحیح و شفاف بهبود یابد و در این مسیر، تغییر نگرش‌ها نیز به ویژه نگرش‌های جنسی که تا اندازه زیادی وابسته به تغییر در سطح

دانش و ارتقاء سطح آگاهی افراد هستند، سمت و سوی سلامت محور یابند (رزاقی، ۱۳۹۱) اگرچه موفقیت برنامه‌های آموزش موضوعات جنسی مستلزم نیروی انسانی مناسب، ارائه و جستجوی اطلاعات علمی است و نگرش‌های مثبت به برنامه آموزش موضوعات جنسی به عنوان یک عامل مهم میانجی در اجرای موفق چنین برنامه‌هایی نقش مهمی را ایفا می‌کنند، با این حال به نظر می‌رسد موفقیت این گونه برنامه‌ها به یک عامل مهم دیگر نیز بستگی دارد که همانا تدوین برنامه‌های آموزشی مناسب است. با این حال مادامی که والدین، آموزگاران و مربیان در معرض آموزش‌های مستمر و اطلاعات مستند و علمی قرار نگیرند، اجرای هر نوع برنامه آموزشی به ویژه آموزش موضوعات جنسی با مانع جدی روبه رو خواهد شد؛ بنابراین به منظور تسهیل روند اجرایی چنین برنامه‌هایی، تغییر نگرش والدین و مربیان باید در اولویت قرار گیرد که این مهم به طور ویژه در جریان آموزش‌های مستمر آن‌ها امکان پذیر خواهد شد. نه تنها مربیان و والدین در مراقبت از کودکان نیازمند دریافت اطلاعات و منابع مناسب علمی به ویژه آموزش‌های منظم و مستمر هستند، بلکه سیاستگذاران و برنامه ریزان نیز باید در تدوین و پایه گذاری سیاست‌های شفاف، مشخص و کاربردی گام اساسی بردارند.

آموزش موضوعات جنسی چیست؟

پیش از اینکه به مقوله آموزش موضوعات جنسی پرداخته شود بهتر است چند اصطلاح که اغلب در ادبیات پژوهشی مربوط، ممکن است مترادف یکدیگر یا به نوعی بدون تفکیک از

یکدیگر استفاده شوند تا اندازه‌ای روشن و مشخص شوند. از مهمترین این اصطلاحات می‌توان به عمل جنسی و موضوعات جنسی اشاره کرد که معادل‌های انگلیسی آن به ترتیب Sex و Sexuality است. عمل جنسی (Sex) دامنه‌ای از رفتارهای خصوصی جنسی همچون بوسیدن، لمس کردن، نوازش و آمیزش جنسی را در بر می‌گیرد، با این حال گاهی به معنای زیست‌شناسی مرد یا زن نیز به کار برده می‌شود که نزدیک‌ترین معادل برای آن جنسیت یا Gender است؛ اما موضوعات جنسی Sexuality به یک نمای کلی اشاره دارد که ارزش‌ها، نگرش‌ها، تظاهرات جسمی، باورها، عواطف، شخصیت، تمایلات، اجتماعی شدن و خود معنوی را در بر می‌گیرد. همچنین موضوعات جنسی قبل از تولد آغاز می‌شود و تا پایان زندگی ادامه می‌یابد و تحت تأثیر عوامل اخلاقی، معنوی و فرهنگی است. این موضوعات، بده بستان لذت جنسی و توانایی تولید مثل را نیز شامل می‌شود. بنابر این موضوعات جنسی یک تجربه کلی است که نه تنها عمل جنسی و اندام‌های جنسی را در بر می‌گیرد بلکه کلیت ذهن و جسم را در این رابطه شامل می‌شود. یونسکو (۲۰۰۹) آموزش موضوعات جنسی را فرایند کسب اطلاعات و شکل دهی نگرش‌ها، باورها و ارزش‌ها درباره موضوعات جنسی را فرایند کسب اطلاعات و شکل دهی نگرش‌ها، باورها و ارزش‌ها درباره موضوعات مهمی چون هویت، روابط و صمیمیت کا در گستره عمر تعریف کرده است. در این راستا همه افراد حق آموزش موضوعات جنسی را به طور جامع دارند. آموزش موضوعات جنسی با ارائه اطلاعات، کشف

احساسات، ارزش‌ها و نگرش‌ها به مشخص کردن ابعاد اجتماعی، فرهنگی، زیستی، روان شناختی و معنوی مربوط به مناسبات جنسی کمک می‌کند و مهارت‌های ارتباطی، تصمیم‌گیری و تفکر انتقادی را بهبود می‌بخشد. آموزش موضوعات جنسی به نوعی یک فرایند تغییر رفتار محسوب می‌شود که به دنبال ارتقاء سلامت جنسی افراد جامعه به ویژه کودکان و نوجوانان است (دل‌ماتر، ۲۰۰۷). مهم‌ترین هدف این آموزش‌ها توسعه رفتارهای مثبت جنسی همچون اعتماد به نفس، اتخاذ رویکردی محترمانه به خود و دیگران، دوری از تجاوز و خشونت جنسی، تجارب جنسی سالم و برنامه ریزی برای پدر و مادر شدن است. هدف این است که در طول دوره رشد با کسب دانش جنسی و مهارت‌هایی که از سلامت جنسی فرد در زمان حال و آینده محافظت می‌کنند، نگرش‌های جنسی سالم و رشد و توسعه یابند. بدین وسیله پیشگیری از بارداری‌های دوره نوجوانی، سقط جنین و بیماری‌های آمیزشی در اولویت قرار می‌گیرد؛ بنابراین، آموزش موضوعات جنسی باید در چارچوبی مورد توجه قرار می‌گیرد؛ بنابراین، آموزش موضوعات جنسی باید در چارچوبی مورد توجه قرار گیرد که ابعاد زیستی، فرهنگی اجتماعی، روان شناختی و معنوی را در گیرد. اطلاعات ارائه شده در برنامه آموزش موضوعات جنسی به نوجوانان کمک می‌کند تا از انتخاب‌های خود آگاه شوند و بتوانند خود را در مقابل آسیب‌های عاطفی، بارداری‌های ناخواسته، بیماری‌های آمیزشی و همچنین واکاوی و پیروسی انسانی کمبود ایمنی ایدز محافظت کنند. آموزش موضوعات جنسی همچنین به

نوجوانان اجازه می‌دهد که موضوعات اجتماعی، اخلاقی و جنبه‌های مختلف مناسبات جنسی را کشف کنند. آموزش موضوعات جنسی نه تنها به نوجوانان اجازه می‌دهد که عواطف و هیجان‌های خود را کشف کنند بلکه به آن‌ها کمک می‌کند تا به خود و دیگران نیز احترام بگذارند. برنامه آموزش موضوعات جنسی همچنین می‌تواند توانایی تصمیم‌گیری نوجوانان را درباره سلامت جنسی در سرتاسر عمر بهبود بخشد (مولر، گاوین و کولکارنی، ۲۰۰۸).

با این توصیف آموزش موضوعات جنسی فقط در برگیرنده مباحث جنسی صرف نیست بلکه در گیرنده موضوعات اخلاقی، ارزش‌های اجتماعی و مهارت‌هایی است که به ارتقاء سلامت جنسی و رفتارهای سالم کمک می‌کند و این مشخص می‌کند که چرا تاکید بر آموزش موضوعات جنسی است نه آموزش جنسی؛ که تا اندازه زیادی تربیت جنسی را در ذهن تداعی می‌کند.

جدول شماره یک، تعریف اصطلاحات

- عمل جنسی (sex) دامنه‌ای از رفتارهای خصوصی جنسی همچون بوسیدن، لمس کردن، نوازش و آمیزش جنسی را در بر می‌گیرد، با این حال گاهی به معنای زیست‌شناسی مرد یا زن نیز به کار برده می‌شود که نزدیک‌ترین معادل برای آن جنسیت یا Gender است.
- موضوعات جنسی (sexuality) موضوعات جنسی به یک نمای کلی اشاره دارد که ارزش‌ها، نگرش‌ها، تظاهرات جسمی، باورها، عواطف، شخصیت، تمایلات، اجتماعی شدن و خود معنوی را در بر می‌گیرد. همچنین موضوعات جنسی قبل از تولد آغاز می‌شود و تا پایان زندگی ادامه می‌یابد و تحت تأثیر عوامل اخلاقی، معنوی و فرهنگی است. این موضوعات، بده بستان لذت جنسی و توانایی تولید مثل را نیز شامل می‌شود؛ بنابراین موضوعات جنسی یک تجربه کلی است که نه تنها عمل جنسی و اندام‌های جنسی را.
- آموزش موضوعات جنسی (sexuality Education) آموزش موضوعات جنسی به نوعی یک فرایند تغییر رفتار محسوب می‌شود که به دنبال ارتقاء سلامت جنسی افراد جامعه به ویژه کودکان و نوجوانان است (دل‌اماتر، ۲۰۰۷). مهم‌ترین هدف این آموزش‌ها توسعه رفتارهای مثبت جنسی همچون اعتماد به نفس، اتخاذ رویکردی

محترمانه به خود و دیگران، دوری از تجاوز و خشونت جنسی، تجارب جنسی سالم و برنامه ریزی برای پدر و مادر شدن است. هدف این است که در طول دوره رشد با کسب دانش جنسی و مهارت‌هایی که از سلامت جنسی فرد در زمان حال و آینده محافظت می‌کنند، نگرش‌های جنسی سالم رشد و توسعه یابند. بدین وسیله پیشگیری از بارداری‌های دوره نوجوانی، سقط جنین و بیماری‌های آمیزشی، است.

نیاز به دانستن

در هر سن، اطلاعاتی اساسی وجود دارد که کودک باید درباره جنسیت انسان بداند و بفهمد، بنابراین مرور راهنمای زیر برای اطلاعات مناسب هر سن مفید است.

* تا سن پنج سالگی، بیشتر بچه‌ها باید:

- نام صحیح اعضای بدن از جمله اعضای تناسلی را بدانند.
- درک کنند که نوزادان از کجا می‌آیند، یعنی از رحم مادر
- مفهوم فضای خصوصی را هنگام تعویض لباس و رفتن به توالت بدانند، به ویژه، ضروری است کودکان پنج ساله، تفاوت خصوصی و و سری را بفهمند.
- بتوانند به راحتی با والدین یا با فرد بزرگ سال قابل اعتماد دیگری درباره جنسیت صحبت کنند.

➤ نسبت به هویت مذکر یا مؤنث خود عزت نفس داشته باشند.

* با بزرگ‌تر شدن بچه‌ها باید اطلاعات بیشتری به پایه‌های اولیه دانش آن‌ها افزوده شود. بد نیست قبل از ارائه اطلاعات و مفاهیم تازه، مفاهیم پیشین را دوره کنید. ممکن است با وجود توضیحات روشن شما، فرزندان چیزی مهم را فراموش کرده یا نفهمیده باشد.

* بین شش تا نه سالگی بیشتر بچه‌ها باید بتوانند تولید مثل حیوانات و گیاهان را به عنوان بخشی از چرخه حیات آن‌ها درک کنند.

* در پاسخ به سؤالاتی چون «نوزادان از کجا می‌آیند؟»، «چطوری می‌روند توی دل مامان؟»، «چطوری می‌آیند بیرون؟» چیزهایی شنیده باشند.

* از تفاوت بین دو جنس آگاه باشند و بتوانند از واژگان صحیح برای اشاره به اندام تناسلی خود و جنس مخالف استفاده کنند.

* مفاهیم مربوط به خانواده، یعنی پدر و مادر شدن، طلاق و ازدواج مجدد را بفهمند.

* درکی پایه‌ای از HIV یا ایدز و عفونت‌های دیگری که از طریق جنسی منتقل می‌شوند، داشته باشند.